

5. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-5-47>

УДК 336.225

Князькова В.Я.

кандидат економічних наук, доцент,
Одеський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Башинська М.І.

кандидат економічних наук,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Буруков В.В.

студент,
Одеський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Knyazkova Valentina, Burukov Vyacheslav

Odessa Institute of Trade and Economics of
Kyiv National University of Trade and Economics

Bashynska Maryna

Izmail State University of the Humanities

СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У сучасних реаліях реформування та швидких змін господарського устрою нашої держави, метою якого є утвердження сучасної України як країни високих економічних, політичних та соціальних стандартів, особливо актуальною стає проблема забезпечення фінансовими ресурсами дохідної частини бюджету. Податкові надходження посідають центральне місце у системі доходів держави. У зв'язку з цим у статті досліджено принципи адміністрування податків, розкрито механізми податкового адміністрування, запропоновано заходи щодо підвищення його ефективності. Визначено роль Державної фіскальної служби України в мобілізації доходів бюджету. Підкреслено, що від ефективності роботи податкових органів залежить формування фінансової бази органів місцевого самоврядування. Зазначено, що можливість держави вчасно та в належному стані виконувати свої функції залежить від результативності та ефективності податкового адміністрування.

Ключові слова: податки, адміністрування податків, бюджет, податкові органи, фіскальна служба, орган державної влади, митна політика, податкова політика.

Постановка проблеми. Податкові надходження складають найбільшу частину фінансового запасу кожної держави. Саме за їх рахунок формується більшість доходів бюджетів, що дає змогу накопичувати кошти задля створення якісних суспільних благ. Однак платники податків, бажаючи збільшити свої фінансові результати, намагаються мінімізувати податковий тягар законними або незаконними методами, тому фіскальні органи вимушені вживати необхідних заходів для підтримки та покращення функціонування системи податкового адміністрування, основним завданням якої є мобілізація податкових надходжень згідно з вимогами чинного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми податкового адміністрування привернули увагу таких науковців, як О.М. Дзюба, В.Ф. Межейнікова,

В.М. Мельник, Т.Р. Яроцька. Проте роль податкового менеджменту у зміцненні фінансової бази регіонів висвітлена недостатньо та заслуговує на подальше обговорення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення ролі податкового адміністрування у формуванні фінансової незалежності регіонів та пошук рішень щодо підвищення його ефективності.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні відбуваються дуже різкі зміни в політичній ланці та соціально-економічній сфері, тому значна увага приділяється створенню досконалої та ефективної системи оподаткування. Актуальність вибраної проблеми є очевидною, тому що від якості процесу збирання податків залежить ступінь формування дохідної частини бюджету, а це є головною фінансовою базою держави.

Головним чином податкова система забезпечує регулярні, стабільні та повноцінні надходження коштів до бюджету.

Державну фіскальну службу України створено Рішенням Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 року. Вона функціонує як інститут-організація, що реалізує податкову політику, політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [1].

Категорія соціальної організації в широкому розумінні характеризує способи регулювання, упорядкування, а також дії окремих індивідів та цілих соціальних груп. Характерною рисою таких організацій є спеціалізований персонал, що пройшов відповідну підготовку й виконує функцію менеджменту [2].

З наведеної дефініції організації, яка збігається з визначенням поняття «інститут», випливає, що організація є комплексним багаторівневим соціальним явищем (відповідно, комплексним поняттям). Стосовно ДФС це означає, що вона є інститутом-організацією, де можна виділити такі рівні:

1) особистісний (група, колектив, сукупність людей, між якими існують певні взаємовідносини);

2) нормативний (сукупність цілей, процедур, правил, норм (інституту-встановлення), які визначають характер взаємин і взаємодій учасників організації, а також взаємин і взаємодій організації як цілого та її окремих представників із зовнішнім оточенням, тобто іншими організаціями та індивідами);

3) структурний;

4) матеріально-технічний (комплекс матеріальних умов та засобів, за допомогою яких здійснюється функціонування організації) [3, с. 51].

На Державну фіскальну службу України безпосередньо покладається провадження фіскальної діяльності. Систему органів управління фіскальною діяльністю складають ДФС України, а саме центральний апарат у складі 20 департаментів та 3 управлінь, територіальні органи, а саме Головні управління ДФС в областях, спеціалізовані департаменти [1].

Головними завданнями ДФС є:

– виконання державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у

сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів;

– внесення на розгляд міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної податкової політики, державної політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів [1].

Сукупність завдань та вимог, поставлених перед органами ДФС України, зумовлена цілями та змістом податкової та митної політики, а також вектором державної діяльності у сфері внутрішньої та зовнішньої політики. ДФС України виконує поставлені завдання як необхідний та обов'язковий елемент державно-правового механізму податкової та митної політики, під яким розуміють сукупність державних інституцій, задіяних у процесі формування та впровадження податкової та митної політики, їхню роль та відносини, що підпорядковані чіткій ієрархії правових норм та принципів [1].

Організація процесу адміністрування податків обов'язково повинна передбачати, по-перше, мінімальні витрати на саме організацію процесу адміністрування, по-друге, мінімізацію спілкування податкових органів з платниками податків, тому дуже важливо визначити, які види робіт мають належати до сфери адміністрування податків загалом та до сфери адміністрування податкових зобов'язань зокрема.

О.М. Дзюба, Т.Р. Яроцька визначають, що в рамках податкового адміністрування відбувається вжиття таких заходів:

- постановка на облік;
- декларування податкових зобов'язань;
- стягнення несплачених податків;
- визначення податкових зобов'язань контролюючими органами;
- зміна термінів виконання податкових зобов'язань;
- повернення зайво сплачених податків;
- забезпечувальні заходи (податкова застава, адміністративний арешт активів);
- оскарження рішень контролюючих органів тощо [4; 5].

Наведені вище види діяльності стосуються такого напряму адміністрування податків, як адміністрування податкових зобов'язань.

В.М. Мельник обґрунтовує таку думку: адміністрування включає такі напрями роботи, як облікова робота (облік платників податків та облік надходжень податків); масово-роз'яснювальна та консультативна робота;

прогнозно-аналітична робота; контрольно-перевірочна робота [6, с. 228].

Всі напрями робіт, пропонувані В.М. Мельником, безпосередньо перетинаються зі сферою адміністрування податкових зобов'язань, окрім прогнозно-аналітичної роботи. Прогнозно-аналітична робота може виконуватися як у рамках фіскального адміністрування (прогнозування надходжень податків та зборів за зміни ставок оподаткування, введення податкових пільг, складання бюджету держави на наступний рік тощо), так і в рамках адміністрування податкових зобов'язань (прогнозування податкових надходжень в розрізі регіональних податкових органів) [6, с. 230].

Т.Р. Яроцька вважає, що визначення терміну адміністрування податків обумовлене особливістю об'єкта управління. Представлений об'єкт управління характеризується, по-перше, нематеріальною сферою виробництва, по-друге, великими обсягами інформації, а також специфікою праці. З огляду на це податкове адміністрування містить шість елементів, таких як підготовка опису податку; визначення податкової бази податку; розрахунок та грошовий переказ податку; перевірка відповідності дій платника податку податковому законодавству; опротестування; примушення, санкції [5, с. 13].

Основою фінансової бази органів місцевого самоврядування є місцеві бюджети, щодо надходження яких центральне місце посідають податки та зборам, контроль за сплатою яких покладено на фіскальну службу України.

Рис. 1, на якому зображено динаміку надходжень коштів до місцевих бюджетів Одеської області у 2014–2018 роках, демонструє позитивну динаміку надходжень до місцевих бюджетів, що досягнута не лише внаслідок інфляційних процесів, але й завдяки покращенню зовнішнього контролю за наглядом щодо сплати податків. Протягом усього періоду зафіксовано перевиконання плану надходжень.

Основними джерелами наповнення місцевих бюджетів у 2018 році були ПДФО (59%), плата за землю (17%), єдиний податок (15%) та акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі (3%) (рис. 2).

Ефективність податкової системи є одним із головних чинників сталого економічного розвитку країни

та фактором її фінансової стійкості. Фіскальна політика вимагає низки цілеспрямованих та координованих дій щодо забезпечення ринкових перетворень податкових відносин та наповнення бюджетів усіх рівнів [8, с. 88].

Вирішення багатьох проблемних питань, пов'язаних з адмініструванням податків, сьогодні є важливим науковим напрямом, пов'язаним із практичною діяльністю органів оподаткування.

Бажання, з одного боку, досягти довіри платників податків, а з іншого боку, забезпечити фіскальні потреби держави приводить до ситуації, в якій органи, які забезпечують податкові надходження для розв'язання практично необхідних задач, вимушені шукати абсолютно нові шляхи для підвищення ефективності своєї роботи та подолання наявних проблем, а саме:

- проблем, які вирішуються покращенням внутрішнього управління;
- проблем, які потребують вдосконалення прийомів, спрямованих на процеси оподаткування.

Саме в таких умовах з'явилося поняття «адміністрування податків в Україні» та почало поширюватись у контексті вирішення раніше згаданих проблем органів оподаткування й виконання фіскальної складової забезпечення діяльності держави.

Висновки. Проведений аналіз дає змогу дійти висновку, що адміністрування податків у нашій країні поки що має низку недоліків організаційного та методичного характеру.

Проблема настання відповідальності за скоєння податкового правопорушення нині є однією з найбільш дискусійних у сфері податкового права. Частково це можна пояснити комплексом певних питань, що часто виникають при цьому, адже санкції за скоєнні податкові злочини та проступки, окрім фінансового, ще регулюються трудовим, адміністративним та кримінальним правом.

Згідно з даними Головного управління ДФС в Одеській області за останні 5 років показники Зведеного бюджету України демонструють сталу тенденцію до підвищення доходів державного та місцевих бюджетів, зокрема від податкових надходжень, тому можна стверджувати, що податкова політика в Головному управлінні ДФС в Одеській області реалізується досить ефективно.

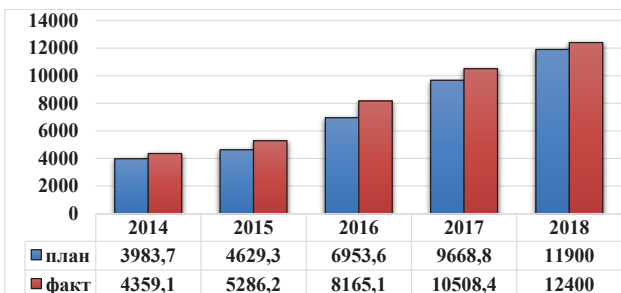

Рис. 1. Динаміка надходження коштів до місцевих бюджетів за 2014–2018 роки, млн. грн.

Джерело: побудовано на основі джерела [7]

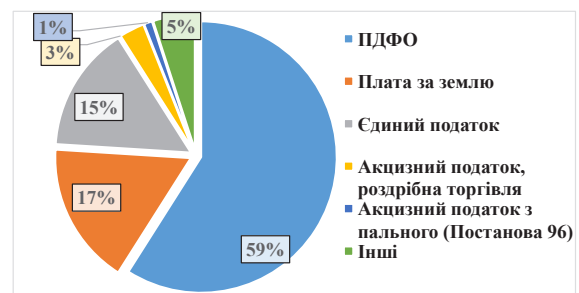

Рис. 2. Структура податкових надходжень до місцевого бюджету у 2018 році

Джерело: побудовано на основі джерела [7]

Податкові органи мусять докласти максимальних зусиль для формування серед прошарків населення та ділових кіл усвідомлення позитивної ролі держави шляхом надання достовірної інформації про свої дії та запровадження прозорого механізму стягнення податків.

Таким чином, податкове адміністрування в усіх його аспектах є предметом вивчення та наукових досліджень для забезпечення комплексного підходу до вирішення проблем оподаткування, інноваційної активності у сфері оподаткування, забезпечення структурних реалій української економіки.

Список літератури:

1. Структура Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura> (дата звернення: 02.10.2019).
2. Про Державну фіскальну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 року № 236. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF> (дата звернення: 04.10.2019).
3. Бейкун А. Позитивна тенденція розвитку категорії «система» як елемента структурно-функціональної побудови органів державного управління. *Право України*. 2001. № 12. С. 51–54.
4. Дзюба О.М., Гуцалюк О.І. Реформування Державної фіскальної служби України: що зміниться для платників податків. *Економіка та управління на транспорті*. 2018. Вип. 6. С. 121–124.
5. Яроцька Т.Р. Шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси і кредит» ; Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2007. 18 с.
6. Мельник В.М. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу : монографія. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т економіки та прогнозування», 2006. 277 с.
7. Звіти про виконання Плану роботи Головного управління ДФС в Одеській області на 2014–2018 роки. URL: <http://od.sfs.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti-roboti> (дата звернення: 07.10.2019).
8. Межейнікова В.Ф. Сутнісні аспекти податкового адміністрування в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2005. Т. 13. С. 88–97.

References:

1. Struktura Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy [Structure of the State Fiscal Service of Ukraine]. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura> (accessed: 02.10.2019).
2. Pro Derzhavnu fiskalnu sluzhbu Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.05.2014 roku № 236 [About the State Fiscal Service of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 21.05.2014, № 236]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF> (accessed: 04.10.2019).
3. Beikun A. (2001) Pozytyvna tendentsiia rozvytku katehorii “systema” yak elementa strukturno-funktsionalnoi pobudovy orhaniv derzhavnogo upravlinnia. *Pravo Ukrainy* [The positive tendency of the development of the category “system” as an element of structural and functional construction of public administration. *Law of Ukraine*], № 12, pp. 51–54.
4. Dziuba O.M., Hutsaliuk O.I. (2018) Reformuvannia Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy: shcho zminytsia dlia platnykiv podatkov. *Ekonomika ta upravlinnia na transporti* [Reforming the State Fiscal Service of Ukraine: What will change for taxpayers. *Economics and management in transport*], vyp. 6, pp. 121–124.
5. Yarotska T.R. (2007) Shliakhy vdoskonalennia systemy opodatkuvannia dokhodiv fizychnykh osib v Ukraini [Ways to improve the personal income tax system in Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk. 08.00.08. “Hroshi, finansy i kredyt” ; Nats. un-t derzh. podatkov. sluzhby Ukrainy. Irpin. 18p.
6. Melnyk V.M. (2006) Opodatkuvannia: naukovе obhruntuvannia ta orhanizatsiia protsesu [Taxation: scientific background and organization of the process] : monohrafiia. Kyiv : NAN Ukrainy, DU “In-t ekonomiky ta prohnozuvannia”. 277 p.
7. Zvity pro vykonannia Planu roboty Holovnoho upravlinnia DFS v Odeskii oblasti na 2014–2018 roky [Reports on the implementation of the Work Plan of the Main Directorate of the State Fiscal Service in the Odessa region for 2014–2018]. URL: <http://od.sfs.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti-roboti> (accessed: 07.10.2019).
8. Mezheiniukova V.F. (2005) Sutnisni aspekty podatkovoho administruvannia v Ukraini [Essential aspects of tax administration in Ukraine]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*, vol. 13, pp. 88–97.

СУЩНОСТЬ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ И ЕГО РОЛЬ В ФОРМИРОВАНИИ ДОХОДОВ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ

В современных реалиях реформирования и быстрых изменений хозяйственного устройства нашего государства, целью которого является утверждение современной Украины как страны высоких экономических, политических и социальных стандартов, особенно актуальной становится проблема обеспечения финансовыми ресурсами доходной части бюджета. Налоговые поступления занимают центральное место в системе доходов государства. В связи с этим в статье исследованы принципы администрирования налогов, раскрыты механизмы налогового администрирования, предложены меры по повышению его эффективности. Определена роль Государственной фискальной службы Украины в мобилизации доходов бюджета. Подчеркнуто, что от эффективности работы налоговых органов зависит формирование финансовой базы органов местного самоуправления. Указано, что возможность государства своевременно и в надлежащем состоянии выполнять свои функции зависит от результативности и эффективности налогового администрирования.

Ключевые слова: налоги, администрирование налогов, бюджет, налоговые органы, фискальная служба, орган государственной власти, таможенная политика, налоговая политика.

THE ESSENCE OF TAX ADMINISTRATION AND ITS ROLE IN THE FORMATION OF LOCAL BUDGET INCOME

In today's realities of reforming and rapid changes in the economic structure of our state, the purpose of which is to affirm modern Ukraine as a country of high economic, political and social standards, the problem of securing the financial resources of the revenue part of the budget becomes especially urgent. Tax revenues are central to the state's revenue system. With their help, the mobilization of the main part of the state's financial resources is achieved through the formation of budgetary and extra-budgetary funds necessary for financial support of the fulfillment of the functions entrusted to it by the state. Therefore, improving the efficiency of tax administration and improving tax work are aimed at maximizing budgetary fill. But taxpayers who seek to maximize the financial performance of their activities naturally try to minimize tax liabilities (by legal or illegal methods). In such circumstances, the state is compelled to take measures (including by organizing appropriate financing) to support the functioning of the tax administration system. In this regard, the article explores the principles of tax administration, reveals the mechanisms of tax administration and proposes measures to improve its effectiveness. The purposes of tax administration are also disclosed and the characteristics of the current state of economic relations in the sphere of taxation are given. The role of tax administration by the bodies of the State Fiscal Service of Ukraine in mobilizing budget revenues based on the analysis of their activity. Local budgets are the basis of the financial base of local governments, and taxes and fees, the control over the payment of which is entrusted to the fiscal service, also play a leading role in the formation of their incomes. It was emphasized that the financial independence of the regions also depends on the efficiency of the tax authorities. It is noted that the ability of the state to ensure the creation of public goods in a timely and proper manner, and therefore to perform its functions, depends on the effectiveness and efficiency of tax administration and compliance with the enforcement discipline in the implementation of tax legislation.

Key words: taxes, tax administration, budget, tax authorities, fiscal service, state authority, customs policy, tax policy.